

Srđan Tucić

Povratak

Drama u jednom činu

SADRŽAJ

NEŠTO O POJEDINIM OSOBAMA	4
SCENERIJA	5
PRIZOR PRVI	5
PRIZOR DRUGI	6
PRIZOR TREĆI	11
PRIZOR ČETVRTI	14
PRIZOR PETI	14
PRIZOR ŠESTI	15
PRIZOR SEDMI	21
PRIZOR OSMI	23
RJEČNIK	27

Srđan Tucić: Povratak

LICA

IVO

JELA

KATA

STANKO

MARTA

LUKA

DAKO

Čin se odigrava u jednom slavonskom selu za Badnje večeri. Doba sadašnje

NEŠTO O POJEDINIM OSOBAMA

Ivo je 28 godina star seljak, koji je kroz dulje vremena radio u tvornici i time poprimio nešto inteligentnije držanje. Odijelo mu je kao obično u tvorničkih radnika, a preko ramena nosi prebačen seljački zobunac. Lijeva ruka mu je u bolnici amputirana, prema tome visi lijevi rukav prazan. Lice je simpatično, blijedo i od bolesti upalo.

JELA: 22 godine stara; njegova žena. Lijepa je i na seljački način koketna. Odijeva se u bolje seljačko odijelo i nosi silu đerdana oko vrata. Cijela pojava je izazovna, a manire katkada frivolne.

KATA: mati Jelina, 60-godišnja starica, s upalim, žutim obrazima i prosjedjelom, neurednom kosom. Podražljiva je i u ponašanju neugodna. Samo prema Stanku je neobično ljubežljiva. Odijeva se prosto i neuredno.

STANKO: mlad seljak, 25 godina star, stasit i lijep. Odijeva se u fino seljačko odijelo. Strastven je.

MARTA: 23 godine stara. Djevojka. Dosta je lijepa, ali joj lice odaje tragove neuredna života. Odijeva se više na građansku. Zajedljiva je i frivolna.

DAKO, prosjak, 74 godine star, sijed. Lice je dobroćudno, obraslo kratkom, čekinjastom bradom. Odijelo prosto i prnjavo. U govoru često mu ponestaje daha.

LUKA, 30-godišnji, običan seljak.

Svi muškarci, osim Ive, nose opanke.

SCENERIJA

Ovelika seljačka soba. Desno u pozadini glavni ulaz, lijevo u komoricu. Desno u prvoj kulisi malen prozorčić. Lijevo u pozadini ognjište sa otvorenim dimnjakom. Na ognjištu za vrijeme čina gori vatra. U sredini velik prost stol, ispod njega razasuta slama, kao što je to o Božiću običaj. Stol je prostrt, na njem pladnji i zdjele od gline, kruh, žito i dvije lojane, zapaljene svijeće. Pod prozorom oličena škrinja s arabeskama. Inače nema posoblja. Oko stola sjede u početku čina JELA, KATA, STANKO i LUKA.

Slave Badnjak.

Sve desno i lijevo općinstvu.

PRIZOR PRVI

JELA, KATA, STANKO i LUKA

JELA: Ded, mâjo, vrč, Luki se pije.

LUKA: Nemoj, Jelo, zdravlja ti, već mi se magli.

KATA daje vrč: E, pa Božić je...

LUKA: Božić je sutra, kuma Kato, a o ponoći treba trijezan u crkvu.

STANKO: Gle, gle, a otkad to Luka ide u crkvu?!

LUKA: Gle Stanka! A zar ne ide svaki kršten čovjek na ponoćku?... Znete, kuma Kato, ja vam svakog Božića idem u crkvu.

KATA: E pa dobar si ti kršćanin, oni gori idu svake nedjelje.

LUKA: Hu, kud bih ja, kad mi je u nedjelju najveći posao.

JELA: Znete, majo, u nedjelju mora Luka da obilazi dvorište Ivke Panićeve, jer je to jedini dan kad joj muž nije doma.

LUKA: Ma nije, Jelo, bogami. Ne znam ni kako izgleda Panićevo dvorište.

STANKO: Uf, lažo!... Pij radije! Piju.

LUKA: Baš je jaka rakija!

STANKO: Dobro se spava od nje.

LUKA: Gle, pa ti bi rad da se ja nagrcam rakije pa da prespavam ponoćku? Jok valaj! Ja ću trijezan ko voda u crkvu.

DAKO pruži glavu kroz vrata: Dobar večer. Uđe.

PRIZOR DRUGI

Prijašnji i DAKO

KATA: Ej nesrećo, a što tebe nosi?

DAKO: Vjetar s gore, kuma Kato.

LUKA: Zar ćeš i ti, Dako, na ponoćku?

DAKO: Pi! kako to govoriš, sinko?! Zar je bilo ponoćke, otkad naša crkvice stoji, bez Dake?

JELA: Da, da, Dako je pobožan, pa ipak mu nema od Boga milosti. Obija pragove, pa obija.

DAKO: Obijam, dijete, to je istina, al su mi ljudi dobri, a to je od Boga milost.

STANKO: A bi l' rakije, Dako?

DAKO: Ma, hvala na pitanju - bih.

KATA: Koliko si je već zgrcnuo večeras?

DAKO: Hm... jedva pola oke.

LUKA: Pa si još uvijek trijezan?

DAKO: Zatulka bi me, sinko, da je pijem u jednoj kući. Ovako, ovdje malo, ondje malo, a što popijem, to na zraku ishlapi kad obilazim selo.

LUKA: Kako si ti sretan, Dako! Ja se odmah opijem.

JELA: Eto, Luka, on pije samo u nas, pa je već utučen.

LUKA: Idi, Jelo, idi.

Opet svi piju.

DAKO: Evala, baš vam je dobra, ko u gospodina notaruša.

LUKA: To je Stankova rakija.

DAKO lukavo: Gle, ko da ja ne znam...

KATA ljuta: A što ti znaš, bluno?... Što se ti brineš za to?

DAKO: Što se jadiš, kumo, pa nisam ti ništa zlo rekao.

KATA: Ko da nisi? Znam ja kud ti šibaš.

STANKO: Kud se to pravdate? Rakija je moja, pa amen!

KATA slatko: Znam, sinko, znam, al što se ta otrcana bluna miješa u naše poslove?

DAKO: Ma ne miješam se, Bog me ubio!

KATA: Šuti, kujo, poznaj ja tebe; dolaziš samo da nam grijeh u kuću doneseš.

DAKO: Ma Kato...

KATA: Tornjaj se!

JELA: Nemoj, majo, u Dake je dobro srce, nije on ništa zlo mislio.

KATA iskapi čašu: Pa ti ga još braniš? E, neboge mene, kad su svi proti meni!

LUKA već pijan: A kud bi bili, kuma Kato. Eto, ja te volim ko rođenu mater...

KATA: Da, voli me rakija što si je popio.

LUKA: Uf, s tobom ni đavo na kraj. Svi se veselimo, svi smo dobre volje, samo ti larmaš.

STANKO: Istina, kumo. Primirite se - eto, meni za volju.

KATA priđe Stanku, zagrli ga: Oću, srce, oću. Daki: Pij, nesrećo.

DAKO: Slatka kumo!

KATA: Šuti, pa pij!

JELA: Je l', Dako, bi l' nam pripovijedao nešto, ti to dobro znaš?

LUKA: Živa bila, Jelo, ta ti baš valja! Ded, Dako.

DAKO: Ma ne znam ja...

STANKO: Znaš ti, znaš, samo daj!

DAKO žmirne na Katu: Bi l', kumo?

KATA: E, a šta ti ja znam? Gle ti njega, radi što te volja.

DAKO: E, kad ti nećeš, neću ni ja.

SVI izim Kate: Daj, daj, Dako.

DAKO: Pa kad Kata neće.

KATA: A što neću... idi, bluno.

DAKO: Eto, već me opet psuje.

LUKA: Nu, vas ste dvoje baš kao pas i mačka. Čuj, Dako, ako odmah ne počneš, ja ću zaspati.

STANKO: A ponoćka?

JELA: Reci, majo, Daki nek pripovijeda.

KATA: Pa pričaj, nesrećo jedna.

DAKO: Tako valja, Kato, tako. To što si mi rekla "nesrećo", to je onako iz stare ljubavi.

KATA: Potro te..., zar da još i tebe ljubim?

DAKO: Bio sam ja lijep momak, Kato, baš kao što si i ti bila lijepa cura. Al to je prošlo...

SVI: Ajd pričaj, Dako, pričaj...

DAKO zakašlje: Pa ajd... Al prije da još malo gucnem. Pije. Aha, sad je grlo mokro, pa će ići.

SVI se prikuče Daki.

KATA: Čuješ, Dako, pričaj onu o vještici.

DAKO: Tu već svi znate. Znam ja drugu, što ju o Božiću pričam.

SVI: Pa ajd!

DAKO opet kašljuca: Bog s vama, djeco, i čujte.

JELA zagrlj desnom rukom Stanka i prislonjena na njegovo rame, sluša.

LUKA je upro glavu u oba lakta, a
KATA donesla tronošku i sjela uz Daku.

DAKA počne: Nekoć, dok sam bio još mlad i lijep momak -

KATA: Ti da si bio lijep? - Idi, bluno.

JELA: Pusti sad, majo!

DAKO: Da, lijep sam bio i volile me sve cure u selu, a najviše Mara Držanova, Bog joj dao duši lako. Bila vam je to stasita, mesnata cura, a crvena ko jabuka. Sastajali smo se u njezinom šljiviku kad je po nama cvijeće s drveća padalo i božji mjesec ko po danu sijao. Volila me Mara, a volio sam i ja nju. Al ju volio i pokojni Božo Kudarin. Njemu bilo zazorno što Mara meni više naginje i zato me - Bog mu oprostio - zamrzio ko psa. Ja sam mu se svuda uklanjao s puta, jer me nije bilo volja zametati kavge. Mara ga se bojala ko žive vatre i volila pogladit Mitrovog kudronju, najljućeg psa u selu, nego s Božom dvije-tri pisnuti. Marina mati bila najveća sirota u selu, malo pa ko ja danas. Htjela ona da se Mara udomi u bolju kuću i zato obilazila sve momke koji su imali više od dva jutra očevine. Najradije je gledala Božu, jer je u Bože bila lijepa kuća, puno marve i plodne njive. Mene je, da prostite, zvala Ćurlom i dvaput mi popljuvala zobunac. Nije da me mrzila, već joj se upravo gadilo od mene. A ja ni kriv ni dužan. Eto to, što je znala da me Mara radije gleda neg suhog Božu. Jednoga mi dana dune Mara u kolibu i plače što je Božo u matere prosi. Veli ona da neće Bože, a ja joj velim da ima pravo. Veli ona da je mati tuče, a ja ni pet ni šest, pograbim sjekiru i grozim se da ću zatući i mater i Božu. Jedva me primirila. Bio sam sirotan, nisam je mogao u matere tražit jer mi je ne bi dala. Tako ostane Mara kod mene bez popa. Došla mati, pa stala vikati i kleti, a Mara joj odvraća da će radije skočiti u bunar nego poći za onog psa - Božu. Stara, zla kakva je već bila - eto, malo tebi slična. Kato -

KATA: O, psino, a zar sam ja zla?

DAKO: Ma, katkada jesi, Kato.

KATA: Ubila te bolest, a što sam ti uradila?

STANKO primiruje: Pustite, kumo.

KATA: Ma neću, sinko, kad me eto grdi.

DAKO: Hi, hi, dobra si, dušo, dobra: Dako se samu našalio.

LUKA polusneno: Dalje, Dako, dalje.

JELA: Baš je bilo najljepše, a vi se svađate.

DAKO: E, pa čujte dalje... Dakle stara, zla ko đavo, psovala i Maru i mene po svem selu i grozila se da će nam skuhati poparu. Nas smo se dvoje volili i malo marili što selo pita. Mara je bila dobra kućanica, pa se nekako kraj s krajem sastavljao. Uto nadode zima i Božić.

Taj čas neko čvrsto udari u mali prozorčić, a izvana začuje se žensko hihotanje.

KATA skoči: A tko je to? Ide k prozoru.

LUKA kao iza sna: Vrag ju odnio, to je Marta...

DAKO: Gle ti curetine!

LUKA: Naravno ću ja njoj leđa.

KATA otvori prozor: A koji ti vrag ne da mira, curetino? Oćeš da ti loncem glavu razbijem? Ni na Božić nemaš mira?

STANKO: Pijana je već, Bog zna gdje se je oljoskala.

KATA: Ljosnut ću ja nju motikom, gada nijednog. Zatvori prozor.

JELA: Sigurno je opet bila kod Franje Mrkićevog.

LUKA: I kod Petra Blaževića.

STANKO: A što će reć Mato?

DAKO: Ima njih više koje naša dobra Marta - Bog joj grijeha prostio - obilazi.

KATA: Ta će doć u pako.

DAKO: Tamo će se sastat s tobom, Kato.

KATA: Hi! Ta ded ga ljosi, Luka.

LUKA: On se samo šali, kumo.

KATA: Kako me crni nesnaga, a Bog mi je svjedokom da mu se svaki dan molim.

LUKA: Znamo mi to, kumo. Pije. Gle, već sam zaboravio na rakiju.

JELA: Ej, Dako, ajd dalje; gdje si ono stao?

STANKO: Čujmo dalje.

DAKO: A gdje sam ono stao?

LUKA: E, ja ne znam.

JELA: Tamo, kad je došla zima i Božić.

DAKO: Aha, sad znam Pije. Dakle, došao Božić, došla ista Badnja večer, kao i danas. Do tog vremena živili nas dvoje ko dva goluba - ma samo da smo se jedanput mrko pogledali. Na Badnjak u zoru otišao sam vam ja u grad da prodam nešto sirovine, a kad sam se kući vraćao, bila već pala noć. Ponio sam Mari trostruki đerdan i cijelim se putem veselio kako će ona biti na Božić najljepša s mojim đerdanom... Ele, a bi l' si mogli pomisliti kako se Dako uprepastio kad je stupio na prag svoje kolibe. Mare nije bilo u kući. Zovem ja, vabim ja, al Mare nema pa nema. Mislim si: čekat ću, možda je gdje u selu. Noć prolazi, već zvoni na ponoćku - a Mare još uvijek nema... Poče me strah ubijati, a neki pas stisnuo mi srce. Letio sam ko vila po svem selu, u svakoj sam kući pitao, al za Maru niko ne zna...

LUKA: Da nije skočila u bunar?

DAKO: Nije, sinko, ne, ćuti pa slušaj... Ja se tužan vratim doma, mislim: Mara se već vratila: al da, kuća prazna, samo Bjelko laje i kida na svom lancu. Šćućurim se u kut, pa plačem i sve zovem: Mare! Mare! Cure suze ko jesenska kiša, grmi srce ko oluja, al Mare nema pa nema. I sâm sam pomislio da možda nije pala u bunar i zato sam u dva skoka bio kod bunara i plaćuć dozivao Maru. Nagnuo sam se duboko nad jamu ne bi l' čuo Marin jauk, al umjesto jauka čujem vam ja kako kaplju suze u vodu i kako pljuskuju po tlu... Ej, bilo mi je baš tužno! Pauza.

... S crkve zazvoni opet na ponoćku. Ja slušam to zvono i sve mi se čini ko da zvoni na sprovod. Onda čujem kako seljani idu pjevajuć u crkvu, kako cure ijujuću i ljudi iz pištolju pucaju... Mâro! Mâro! počnem opet zvati i dozivati, al ne čujem odziva, osim što Bjelko laje. Mislim i ja poć u crkvu, možda je Mara tamo, možda je već prije pošla, sa svojim drugama onamo... Bio sam onda mlad ko rosa, al vam moram kazat, djeco, da su

me noge onu noć teže nosile nego danas kad mi je eto preko sedamdeset na leđima. A vuko sam se sve skrivečki, samo da nikog ne sastanem... preveć me bolilo srce...

Stanka.

JELA: Pa je l' bila Mara u crkvi?

DAKO: ... Da.

KATA: Idi, bolan, pa što si nas onda žalostio tom pričom?

DAKO: A znate li, kuma Kato, s kime je bila?

KATA: Aj?

DAKO: S Božom.

SVI: S Božom?!

DAKO: Da, da, s Božom, a on ju držao oko pâsa.

KATA: Hu... nevolja nijedna!

JELA: A ti, Dako, što si ti na to?

DAKO: Ja, Jele?... Hm... ja sam otišao doma i na mrtvo ime izlemao Bjelka.

KATA: A šta ti je skrivilo pseto?

DAKO: E, šta vi znate kako je to kad čovjeka ostavi ono što mu je najmilije... JELA i STANKO se značajno pogledaju: Ja sam onu noć morao po nekome tući...

LUKA: Pa što nisi Božu nalupô?

DAKO: Njega je volila Mara i radi nje nisam mu ništa učinio.

KATA: Bluno blunasta, volila je ona njegovo očinstvo - polja, kuću, marvu...

DAKO: Možda.

STANKO: A Mara, je l' ostala zauvijek kod Bože?

DAKO: Nije, došla je opet k meni.

LUKA: Aha, znao sam ja.

DAKO: Da, došla je kad je Božo više nije htio i kad ju je svu plavu izlemao. Molila me da ju natrag primim - a ja sam to za milost božju učinio.

JELA: I onda je uvijek ostala kod tebe?

DAKO: Uvijek, a ipak malo... Jedno tri nedjelje, poslije kako se vratila, ubila ju jehtika...

KATA: Pravo joj budi.

DAKO: Nemoj tako, Kato... ti, baš ti ne bi smjela tako govoriti.

KATA: E, gle, a zašto?

DAKO poniko je glavom, gleda ukočeno preda se i šuti.

JELA: Reci, Dako, zar se je to zaista tako dogodilo?

DAKO: Ubio me Bog ako lažem!

JELA više za se: Siromašni Dako!

DAKO čuo je što Jele kaže, dugo ju gleda: Sad je već prošlo, ja sam svoj dio preživio.

STANKO prisiljeno veselo: Sad je red na Luki.

LUKA: Gle, a zašto?

STANKO: E, ko zna... Ivka...

DAKO: Bog vas čuvao, djeco, takve nesreće... to dugo boli.

KATA zlovoljna: Nesrećo, mentovo si nas sveg veselja s tom tvojom Marom.

DAKO: E, star sam, pa živim samo u sjećanju.

KATA: Bijes nek nosi tako žalosno sjećanje.

DAKO: To je najslađe, Kato.

KATA: Hi, potrla te takova slast, ja je ne trebam.

DAKO: Ne odbijaj ih, kumo, jer bi te mogle snaći gorke uspomene.

KATA: Valaj ih se ne bojim.

DAKO: Dao Bog! A sad, djeco, hvala i zbogom! Polazi.

STANKO i JELA: Hvala tebi, Dako.

DAKO: Na malom. Laku noć!

LUKA: Čekaj, Dako, i ja ću s tobom.

STANKO: A kuda ćeš ti?

LUKA: Na zrak, družo, da se rakija ispari. Laku noć.

SVI: Laku noć!

DAKO i LUKA odu.

JELA i STANKO sjede šuteć kod stola, svako gleda preda se, ko u misli zadubeni.

KATA podjaruje vatru na ognjištu, čime se koji čas zabavi, onda uzme veliku buktiju, hoće da iz nje natoči vode u veliki kotao, nu vidi da je prazna: Idem po vodu.

JELA: Dobro, majo.

KATA izađe.

PRIZOR TREĆI

JELA i STANKO

Kratka stanka. OBOJE sjede kao prije. STANKO zatim pogleda Jelu, ogrli ju i privuče k sebi.

STANKO: Jelo!

JELA šuti.

STANKO: Jelo, što si umukla?

JELA prijeđe rukom preko čela: Ništa... a što bi umukla?

STANKO: Ko da ti je žao Dake?

JELA: Zar meni?... pa jest.

STANKO: A što bi to?

JELA: Dobra je duša.

STANKO: Ma jest, al on je svoj, a mi smo svoji.

JELA gleda ga: Zar jesmo?

STANKO: Ko da nismo?

JELA: Ta da - onako.

STANKO: Bit ćemo uvijek.

JELA: Uvijek?... E, kad bi samo.

STANKO: A zašto ne bi?

JELA: Što ti ja znam... Vidiš, Dako -

STANKO: Eh, Dako je Dako, a mi smo mi...

JELA: A Mara?

STANKO: Mara?... Pa ti mi nećeš prebjeći ko Mara Daki.

JELA: Neću, Stanko.

STANKO: Pa što nas onda brige za Maru?

JELA zagrla ga strastveno: Pa i nije.

STANKO: Ptico moja, taku te volim!

JELA: Gle, zar samo taku?... A ja tebe volim kakav jesi.

STANKO: A zar ja nijesam uvijek dobar?

JELA: Jesi, Stanko, uvijek si dobar.

STANKO: Al danas, danas sam istom dobar. Izvadi iz surke dvostruki đerdan. Gle, što sam ti doneso za Božić.

JELA veselo: Aj đerdan!... Biser-đerdan! Meće ga oko vrata; najednoć tužno: Čuj, Stanko, i Dako je donio Mari đerdan na Božić... trostruki đerdan... Baš ko ovaj.

STANKO: Da, al on nije Mare našo, a ja tebe jesam.

JELA: Bi l' ga metnula oko vrata?

STANKO: A valaj bi, što bi ga drukčije i donio!

JELA: Poslije, Stanko, kad me maja počešlja.

STANKO: Sad, sad, da vidim kako ti pristaje.

JELA: metne koketno đerdan o vrat: Aj, Stanko, jesam li lijepa?

STANKO zagrla je: Ko ljetno sunce, dušo!

JELA: E, pa hvala ti za dar.

STANKO: A bi l' škodilo da me za to poljubiš?

JELA odskoči veselo: Bi, Stanko, bi... danas je post.

STANKO: Za ljubav nema posta. Ide k njoj.

JELA: Gle ti njega, ne griješi duše.

STANKO moleći: De, Jelo - samo jedan.

JELA: Sutra, Stanko.

STANKO: Ko će da čeka do sutra?

JELA: Ti.

STANKO: Valaj neću! Poleti k njoj, uhvati je i cjeliva.

JELA: Nemoj, Stanko!

STANKO: A što ne bi?... Volim te, Jele, znaš da te volim...

JELA: Znam, al nemoj više, doć će maja.

STANKO: Gle ti nje, bojiš se maje ko da si cura!

JELA: E, kad je post.

STANKO: Post je za stare - za nas mlade je ljubav.

JELA: Grešna ljubav - je li?

STANKO: Grešna al slatka, brigam ja! Volim te i volit ću te makar došo u pako.

JELA smije se: Doć ćeš, Stanko, vjere mi doć ćeš.

STANKO: A ti ćeš sa mnom, pa ćemo biti zajedno.

JELA: Neću ja, ja ću se ispovjedit.

STANKO: Pa i ja ću, onda ćemo opet doć zajedno u nebo.

JELA: Neće te pustit sveti Petar.

STANKO: E, gle, a zašto?

JELA: Rad grešne ljubavi.

STANKO: Huj, a misliš da će onda tebe pustit?

JELA: Ti si više kriv.

STANKO ozbiljno: Jelo!

JELA u šali: Aj?

STANKO: Zar me ne voliš jednako ko ja tebe?

JELA: Pa volim, Stanko.

STANKO: Pa što se onda žališ na mene da sam više kriv?

JELA: Ala si mi ti..., ja se samo šalim! Zagrli ga. Nisi ti kriv ništa, milo moje... Niko nije kriv... Pa što se ne bi volili kad nam je u srcu tako.

STANKO: Da, Jelo, u srcu nam je tako.

JELA: A je l', Stanko, mi ne možemo srce iščupati?

STANKO: Ne možemo; kud bi ga iščupali?

JELA: E, pa šta nas onda briga!

STANKO: Pa i nije nas briga. Poljubi je.

JELA neodlučno: A je l', Stanko, što će biti onda... znaš...

STANKO: A kada to?

JELA stidno: Znaš onda kad... kad... a, ti već znaš, što da ti govorim.

STANKO: Božja će biti volja, Jelo.

JELA: Stanko, oćeš li ga volit?

STANKO: Na ti nje... volit ću ga kao i tebe.

JELA: Zar oćeš?

STANKO: Moje, pa da ne volim?

JELA: A što će reć on?

STANKO preplašen: On?... Osokoli se: E, gdje je on, lako za njeg, što nas briga.

JELA: Pa da, šta nas briga... Zagrli ga i cjeliva.

KATA uđe.

PRIZOR ČETVRTI

Prijašnji i KATA

KATA: Gledaj ti njih, kako se samo ližu!

JELA: Kad se volimo, majo.

KATA: Znam ja, znam...

STANKO: E, ja sad idem.

JELA: Zar već, Stanko?

STANKO: Moram, Jelo, do kuće; znaš, i tamo družina slavi. Doć ću po te kad drugi put zazvoni na ponoćku. Sad sretno i hvaljen Bog!

KATA: Navijeke hvaljen, sinko.

JELA: Zbogom, Stanko... i dođi. Rukuju se, STANKO ode.

PRIZOR PETI

Prijašnji bez STANKA

KATA: Ded, Jelo, da maknemo trpezu.

OBJE žene uklone stol desno u blizinu prozora.

JELA raznosi stolice i poreda ih uz stijenu. Tronošku postavi nasred pozornice.

JELA: Ajd, majo, počešljaj me sad. Sjedne na tronošku, licem prema općinstvu.

KATA nešto mumlja i raspleće Jeli kosu: A što je taj Dako iskopo te svoje uspomene?

JELA: Bit će da mu je lakše kad ih komu pripovijeda.

KATA: Njemu, al nama nije lakše.

JELA u šali: Gle, gle majo, rastužila se s Dakine nesreće.

KATA: Zar su ti vrane mozak ispile? Ja da sam se rastužila s Dakine nesreće?... A što mene briga za Daku?

JELA: Pa što te onda muči njegova pripovijest?

KATA: Ne muči me, što bi me mučila... Ljuta sam.

JELA: Uf, ma ne čupaj tako, majo! Ako je Dako kriv, nije kriva moja kosa.

KATA: A šta se dereš, eto, češljaj se sama!

JELA: Ala si ti, majo... Pa nisam ti ja ništa zlo rekla. Milo: Daj, majo, češljaj dalje.

KATA češlja: Baš me žderete svi skupa.

JELA: Joj, majo, kako griješiš dušu! Ta mi te volimo, i te kako.

KATA: E, ko da ja ne znam.

IVO stupi na vrata: Dobar večer!

JELA i KATA začuv glas Ivin, kriknu obje užasno, lica im iskrivi neopisiv strah.

PRIZOR ŠESTI

Prijašnji, IVO

IVO još uvijek na vratima: Jelo!... Majo!

JELA jedva čujno: Ivo!

KATA više za se: Pomozi nam, Bože!

IVO: Jelo, gle ja sam, zar me ne poznaješ?

JELA šuti, dršće.

IVO pristupi Jeli: Jelo, ja sam... Ivo;... Jelo, ženo moja! Zagrlj je desnom rukom.

JELA drščući: Znam, Ivo.

IVO: Kad znaš, čemu onda tako, kao da me se bojiš? Zar se možda ne veseliš mom povratku?

KATA osokoli se: A što ne bi?... Nego da se veseli...; al ti si tako pao ko iz neba... prestrašile smo se...

IVO smije se: Aj, zar ste se prestrašile?!

KATA: E, nije nego... Tko je vidio tako doći.

IVO: Ta, majo, htio sam vas iznenaditi.

KATA: A bome i jesi.

JELA jedva govori: Da... da... jesi, Ivo.

IVO: Uhu, kako je to, a ja sam mislio da ćete me upravo radi toga raskidati od veselja... Al ništa zato, sad se primirite. Obujmi Jelu: Kako si mi krasna, ženo!... Kakva si mi krasna!

KATA: Ej, Ivo, a reci ti meni što si ti došao?

IVO lukavo se smiješi: Eto, došao sam na Božić.

KATA: Pa tako izdaleka?

IVO: Da je triput dalje bilo, ja bih došao.

KATA: A da te nisu možda otjerali iz fabrike?

IVO kao gore: Možda.

KATA: E, čuješ, potro bi te...

IVO: A zašto, majo, zar nisam došo u svoju kuću?

KATA: Kuća bez kruha, gorja je od kruha bez kuće.

IVO: Pa zar tako, majo? Zar je to pozdrav?

KATA grubo: A što će pozdrav kad moramo gladovati.

JELA: Majo!

IVO: A ti, Jelo, zar i ti tako misliš?

JELA: Ne mislim, Ivo.

IVO grli ju: O, zlatna dušo, vidiš, ti si mi još dobra, ti me još voliš... je li?

JELA: Volim, Ivo.

IVO: Pa drugo mi i ne treba. Ti si mi ionako sve; radi tebe... samo radi tebe sam došao.

KATA: Da zajedno umrete od gladi!

IVO: Majo, ja sam mislio da ću vas drukčiju naći, al vi još uvijek ujedljivi. Zar sam vam ja što skrivio?

KATA: A što bi, donijet glad u kuću nije nikakova krivica.

IVO: Bila bi možda kad bi doista bio glad... Lukavo: Al, čujte, majo, ja nosim novaca.

KATA posprdno: Gle, gle, a bi l' bilo za dvije oke rakije?

IVO: Za dvije? Aj, majo, stari ste, al da se još jedanput rodite, pa da od poroda do smrti ne skinete buklije s usta, ne bi popili sve one rakije što bih ja mogao za te novce kupiti!

JELA ga začuđeno gleda.

KATA prekrsti se: Za rane Isusove, da nisi koga orobio?

IVO: Nisam, majo. Zabaci zobunac, oholo: Prodao sam samo svoju ruku!

JELA s užasom: Ivo!

KATA: O, sveta Bogorodice... zar si lud?!

IVO ponosno: Nisam lud, već bogat.

JELA: A gdje... gdje ti je ruka?

IVO fućne: Odnosla ju mašina.

JELA i KATA kriknu.

IVO: Pa što - jedna ruka?... Sad sam kod vas, a za to dao bih još i drugu ruku.

KATA: A joj! Joj!

JELA sa strahom: I sad ćeš uvijek ostat doma?

IVO: Uvijek, dušo... uvijek uza te.

JELA kao duhom odsutna: Uvijek...

KATA prekrsti se, za se: Smiluj nam se, sveta Kato, djevice i zaštitnice!

IVO opet zagrli Jelu: Jelo, Jelo, kako si mi lijepa postala... Pa gle, nisi me ni poljubila.

JELA poljubi ga, kao gore: Evo, Ivo.

IVO: A sad da malo sjednemo, pa da se razgovaramo. Vodi Jelu do stola, sjednu: Čuješ, majo, žedan sam. Ima l' šta da se pije?

KATA daje mu vrč: Evo rakije.

IVO pije: Gle, pa dobra je, zar je ta iz našeg šljivika?

KATA: E, nije, nego -

JELA: A što nije, jest, Ivo, iz našeg je šljivika.

IVO: Ko da je dvaput prepečena?

KATA: Pa i jest, zašto ne bi bila?

IVO: A ima l' je puno?

KATA: To je zadnje.

IVO: A koliko je bilo?

KATA: A što ti ja znam; nisam je mjerila, jedno pet buklija.

IVO u čudu: Pet buklija?... iz našeg šljivika, sa tri šljive?

KATA sažme ramenima: Rodile su.

IVO: To je dobra godina. Kod nas - tamo gdje sam dosad bio - nisu ništa rodile.

KATA: E, pa nije svuda jednako.

IVO: Bogami i nije, ovdje je ljepše. Grli Jelu.

KATA: Vražja ljepota kad je sirotinja!

IVO: Sirota Jelo, patila si dok mene nije bilo?!

JELA još se nije snašla: Božja je volja.

KATA: Božja volja, kad nas nesreća goni.

IVO: Neće više, majo.

KATA: E, šta ti znaš da neće?

IVO udara po prsima: Tu je sreća, majo, evo baš tu!

KATA: A šta je tu?

IVO: Banke, sasvim nove banke.

KATA: Oslobodi nas, Bože, vraga... a kako si došao do banaka?

IVO: Pa reko sam da sam prodo ruku.

KATA: Ajd ne buncaj, a tko će kupit prosjakovu ruku?

IVO: Hm... našo se neko!

JELA gleda sa strahom na vrata: Majo, bi l' zavravila vrata?

KATA dosjeti se: Dašto da bi. Polazi prema vratima.

IVO: Ta nemojte, majo, u što vam taj strah?

KATA: Noć je, a ljudi su zli.

IVO: Dok sam ja tu, ne treba se bojati. Dođite, majo radije ovamo, pa mi vi i Jela pričajte kako je bilo za to vrijeme otkad me nije bilo kod kuće.

KATA se vrati; grubo: Zlo je bilo, eto; što ću više da kažem?

IVO: Pa nisam ja kriv, majo, slao sam vam što sam više mogao.

JELA: Bilo je premalo, Ivo, morali smo se zadužiti. Tjerali su nas za porez.

IVO: Dakle, zadužili ste se?

KATA: E, nego, drukčije bi nam otjerali kravu, to je ionako sve što imamo.

JELA: Već su bila i gospoda ovdje.

IVO: Pa tko vam je dao zajam i na što? Žene šute: No, majo?

KATA: A što pitaš mene, može ti i Jela kazat.

JELA: Ali, majo!...

IV O: Jelo, otkud vam novci za dug?

JELA: Posudili smo Ivo, od -

IVO: Od? -

JELA: Od Stanka...

IVO neugodno dirnut: A zašto od njega?

KATA: Zašto... zašto... A ko bi nam drugi dao?

IVO: To ne valja, majo; vi znate da se ja sa Stankom dobro ne gledam.

KATA prosto: E, gle... Zato što se ti s njim dobro ne gledaš, mogli smo mi pustiti da nam otjeraju kravu... e, nije nego!

IVO: Mogli ste drugdje tražit.

JELA: Nismo nigdje dobili...

IVO: Pa zašto mi niste pisali?

KATA: A tko da ti piše?... Marko, koji nešto malo zna, nije bio baš onda ovdje.

IVO zlovoljan: Majo, vi ćete odmah sutra vratit dug.

KATA: A novci?

IVO: Ja ću ih dati.

KATA: Gle, a znaš li ti koliko smo mu se zadužili?

IVO: Više ne nego ja mogu platiti.

JELA: Ali, Ivo, zaboga, otkuda tebi toliki novci?

KATA: Da, da, otkuda toliki novci?... Jer bogami to lažeš da ti je tko ruku otkupio.

IVO: Ta baš onako kupio kao što se kupuje kukuruz - ne, al eto, kad bih ja danas imao ruku - ne bih imao novaca, a i ne bi me bilo ovdje.

KATA za se: Bogami bilo bi bolje.

JELA: E, pa kako je to onda?

IVO: Mašina mi je odnijela ruku, a mi radnici u fabrici svi smo osigurani proti nesreći.

KATA: A kako to osigurani?

IVO: E znate, majo, to vam ima jedno društvo za osiguranje, u koje se svi radnici upišu, pa ako im se dogodi nesreća, onda dobiju toliko novaca da mogu živiti i bez fabrike.

KATA: Pa to je onda ko da kuću proti vatri osiguraš?...

IVO: Ma baš isto.

KATA: Gle vraga; pa dobiju li takvi nesretnici puno novaca?

IVO: Dosta.

KATA: E, e, vidiš, vidiš... A je l' ti, koliko si ti dobio?

IVO: Kod mene je velika nesreća, pa sam dobio puno.

KATA: Puno, puno... puno je i sto forinti.

IVO: Hu, majo... sto forinti, to dobije onaj komu mašina samo prst odnese.

KATA: Samo prst? Broji svoje prste na lijevoj ruci: Čuješ, onda si ti dobio petsto forinti.

IVO: Više.

JELA i KATA: Više?!

IVO: Pa nego, kad mi je mašina odnijela cijelu ruku.

KATA: Joj meni, pa to si ti bogat čovjek!

IVO: Toliko bogat da ćemo nas troje ili - pogleda nježno Jelu: Koliko nas već bude, mirno i lijepo živiti do smrti.

KATA za se: O nesretne mene, da sam to prije znala!

IVO izvadi iz njedara buđelar: Gledajte, mile moje, što mislite koliko je?

KATA mekša: E, pa ne znam ja.

IVO: Tisuću banaka!

JELA i KATA: Tisuću!!?

IVO: Aj, puno?... je li?

KATA: Možda lažeš, možda nije cijela tisuća?

IVO: Cijela, ko što ste vi ovdje cijele - jer ja više nisam cio.

JELA: Kolika sila novaca!

KATA više za se: Tisuću... tisuću! Broji opet nešto na prste: ... Cijelu tisuću... hm... strahota!... Naglo Ivi: Znaš, Ivo, šta?... Mi ćemo otići iz ovog sela.

IVO udari u smijeh: Ha! ha! ha!... Gledaj ti maje!... A što nećemo u Beč?... Mogli bi tamo u carskoj palači stanovat...

KATA: Ma ne u Beč, al u drugo koje selo...

JELA shvati mater: Da, da, Ivo, maja ima pravo, bolje je da odavde odemo.

IVO u čudu: A zašto?

KATA tajanstveno: Jer su ovdje zli ljudi...

JELA: O, i te kako zli.

IVO još više u čudu: Da vam nije ko šta našao učinio?

JELA: A što bi, al -

KATA: Zli su, to je dosta. Slatko: Ivo, bolje je da odemo, ovdje bi te treću noć okrali.

IVO: Ali, majo! -

JELA: Ivo, ako me voliš? -

IVO: Tebe zar? Ma Jelo - oko moje, da samo znaš... Al Bože moj, a ipak ne pojmem zašto da odem odavle.

KATA: Hu, hu... ti ne pojmiš?... E, naravno da ne pojmiš kad te nije godinu dana bilo u selu... Moj Ivo, sve ti se je od onda promijenilo... sve je postalo opak.

IVO: Zar sve?

KATA: Ma sve... sve!

IVO u šali: Gle, onda ste i vas dvije postale opake.

JELA probljedi: Ivo!

KATA: Potro nas... ako -

IVO: Šutite, majo, ne kunite se zalud. Jeli: Zar misliš, srce moje, da bi samo i pomislit mogao da si zla.

KATA: No eto... i sam veliš da smo dobre, a bogme ja velim da si i ti dobar, pa što ćemo nas troje dobrih u tome zlome selu? Ajde, Ivo, opameti se, i bolje je da ne čekaš zore, već da odmah krenemo.

IVO smije se: Zar odmah?

JELA i KATA: Odmah?

IVO: Ej, žene, a što bi bilo da ja nisam donio novaca?

KATA razočarana: A možda i nisi?

IVO: Recimo da nisam, što bi bilo onda?

KATA: Onda -

JELA uprepašćena: Onda -

IVO: Onda?

KATA: E, onda bi te vrag odnio - bili bi prosjaci.

IVO: I ostali bi u selu - je li?

JELA: Morali bi.

KATA: Morali bi, bijesa... Znaš što bi morali?... Morali bi obilaziti i naše i tuđa sela da prosjačimo.

IVO: Eto dakle. Sve to sad ne moramo, jer imamo novaca i jer možemo mirno ostati na svom ognjištu.

KATA: Aj, sinko, ovdje nam neće biti blagoslova.

JELA više za se: Nikada... nikada...

IVO: Kako ste praznovjerne vi žene. A zar vi mislite da bi nam drugdje jaglaci cvali?... Ne znate vi još što je tuđi svijet i što znači u njem živiti. Novcem se zapravo sve dade kupiti, al ona sreća, ono zadovoljstvo što ga osjećamo na svom ognjištu, na onom komadićku zemlje gdje smo se rodili, gdje smo se kao djeca igrali i gdje su nam stari pokopani, aj ne, to se ne da nikad i ničim kupiti... Promislite samo, majo, tu u selu ste se rodili, tu ste ostarili, tu vam je svaki kamečak poznat, i vi ga svakog za sebe volite, a da i sami ne znate... Eto, tu ste mi rodili moju Jelu, tu smo se nas dvoje zavolili - pa tu, tu bi nam bilo najljepše umrijeti. A sad da sve to pustimo, da se odbacimo u tuđi svijet, gdje ništa i nikoga ne poznajemo?... Ne, majo... ne, Jelo... pa da imademo i triput toliko novaca, mi ne bi nigdje one sreće našli što ćemo je uživati na našoj očevini.

KATA: Ma istina je, govoriš ti lijepo, ko kakav gospodin kad iz knjige čita; al to ti je sve пусто, mlado, neprokuvano, i eto - nije dobro...

JELA zagrlj Ivu: Ajdmo, Ivo..., ajdmo odavle, ja mrzim ovdje biti...

IVO: Ali, Jelo, zaboga?

JELA: Ivo... Ivo moj... ako me voliš -

IVO: E, pa dobro, sunce - idemo, al ne primam grijeha na svoju dušu.

JELA vesela: Majo, majo, pospremaj stvari... a ja ću da zapregnem kravu pod lojtre... Hoće da ide.

IVO: Ali, Jelo, ta ne treba žurbe, poći ćemo poslije Božića.

JELA: Zar istom poslije Božića?

KATA za se: To je kasno... to je kasno...

JELA: A zašto ne bi odmah, Ivo?

IVO: Pa kud ćemo sad u noć? Za ta dva-tri dana neće nas niko pojesti.

JELA: Joj, ja bih odmah.

IVO: Ne, srce, ne. Nas ćemo dvoje sad na ponoćku i tamo ćemo da zahvalimo Bogu za sreću koju nam je poslao.

JELA: Ivo, ja ne mogu na ponoćku.

IVO: E, a zašto ne?

JELA: Ne mogu, ne mogu, nisam posve zdrava.

IVO: Aj, aj, da se ne bi nahladila? Vidiš ti nje, a na put bi odmah - aj?

JELA: Ja ne znam, ali -

IVO strastveno ju cjeliva: Kako si čudna, Jelo... A šta bi, da ja pogodim zašto nećeš na ponoćku?

JELA probljedi: Ti... ti, Ivo?

IVO nježno: Ko da je to tako teško...

KATA: E, pa i nije teško... Jedva je sirota dočekala da se vratiš... Hoće da bude sama s tobom.

IVO veselo: Eto, to sam i ja mislio, majo, pa sam i pogodio; aj, Jelo?

JELA: Da, Ivo, ostanimo sami.

Neko lupu izvana na vratima. ŽENE se silno prestraše.

KATA poleti k vratima.

MARTA izvana: Otvori, Kato, groznica te pojela!

KATA kao da joj je odlanulo: A haj! Na vratima: A što ćeš ti, nesnago? Kog vruga tražiš u to doba po selu?

MARTA izvana: Kazat ću ja vama već što tražim... i tebi i tvojoj finoj Jeli...

KATA otvori napola vrata: Tornjaj se, gade!

MARTA: A što da se tornjam?... Zar misliš da te se bojim, stara kugo?... A gdje ti je ona ptica Jela?

KATA: Uuu! Mačko prokleta, brusi noge, jer ću ti tepsijom glavu polupat!

MARTA: Ne bojim se ja tvoje tepsije, stara vještice, al ću ti da podrežem dugu jezičinu, kojom ti i tvoja Jela olajavate svakog po selu. A što je opet psovala na me kod notaruša i kod Mrkića?

KATA bijesna: A što bi..., nije ništa psovala... lažeš, kujo, tornjaj se!

MARTA: Oči ću joj iskopati, toj namiguši i prebjeguši!

IVO koji je cijelo vrijeme uzrujan slušao: Aaa! To je previše! Poleti prema vratima.

JELA ga zaustavi: Nemoj, Ivo, što da praviš grijeha; znaš je kakva je.

IVO uprepašćen: Jelo, zar nisi čula što je rekla?

JELA: A, što... laže, curetina nijedna.

KATA Marti: Al sad bježi i brusi pete, kujo... za čas će te krv obliti.

MARTA: A koga to? Mene?... A gledaj kamena u mojoj ruci. Valaj ću ti zatuć luknju u tu tvoju čupavu glavurdu... Pravdati se znaš, kujo, al učit svoju Jelu da ostane poštena - to ne znaš.

IVO sav razjaren, poleti prema vratima, gurne Katu u stranu, pograbi Martu i dovuče je do nasred pozornice.

PRIZOR SEDMI

Prijašnji i MARTA

MARTA prepoznava Ivu, sva u čudu: Ivo!... A kad si se ti vratio?

IVO: Briga tebe za to. Tu sam, pa sam tu, sad meni odgovaraj!

MARTA spaziv da Ivo nema lijeve ruke: A joj bolan... a gdje ti je ruka?

IVO: Ne pitaj sad, već odgovaraj! Pograbi ju za prsa.

MARTA grubo: A što da odgovaram?

IVO: Koga si obijedila nepoštenjem?

MARTA smije se: Koga?... Onoga koji je to zaslužio.

JELA uzrujana: Lažljivko ti!... Potepušo nijedna!

KATA traži nešto: A gdje mi je... da joj kuji razbijem glavu!

IVO: Grešnice, znaš li koga objeđuješ?

MARTA drzovito: A što ne bih znala... Znadu to i ove dvije.

KATA: Hu! Potrla te - !

IVO: Sad govori, il ću te zatuć!

KATA viče: Sve je laž... laž... laž!

JELA ovjesi se o Ivu: Ivo, ne vjeruj joj... laže.

MARTA: Gle ti nje, kako se zna pretvarat... Njoj... njoj ne vjeruj, Ivo... meni vjeruj, ja znam istinu, a zna ju i cijelo selo, da je -

KATA prileti Marti: Umukni; nevoljo, žuč ti pukla!

IVO: Pustite, majo, ja ju pitam.

JELA: Ona laže!

MARTA: Oči mi iscurile ako lažem...; eto, pitaj cijelo selo... svi znadu da je Stanko Jelin dragi.

IVO krikne: Znaš što si sad rekla, curo?! Podaj dušu Bogu!

MARTA: A što da dam kad sam rekla голу istinu... Gledaj samo kako su obje problijedile ko krpa... Krive su, pa ih je strah.

IVO poražen: O, Bože!

JELA: Ivo!... Ivo!...

IVO je oturi.

KATA: Ivo! Ne dô mi Bog sutrašnjeg Božića ugledat ako je ma samo trunak istine što je ta pakosna kuja rekla.

MARTA: U, gade, kako se krivo kuneš. Čekaj samo, ubit će te Bog.

IVO muklo: Dosta!

MARTA: Ne vjeruj ti meni, Ivo, al vjeruj selu... svi; ma baš svi znadu -

KATA: Svi lažu!

MARTA: Gle, gle, pa ako i svi lažu, ne laže sam Stanko. Zar ne dolazi svaku noć ovamo, zar ne kupuje Jeli đerdane, zar vas ne napaja svojom rakijom?

IVO izvan sebe: Dosta... dosta... Napolje, curetino!

MARTA: Idem... idem, ionako mi se žuri, mogao bi skoro doći Stanko. Zahioće i pobjegne napolje.

KATA poleti za njom: Grom te!

PRIZOR OSMI

Prijašnji bez MARTE

IVO, čim je Marta umakla, pođe dosta mirno do vrata i zabravi ih. Vraća se lagano do JELE koja je blijeda i drščući stoji, primi je za ruku. Oštro: Jelo, jesi l' čula što je rekla Marta?

KATA: Lagala je, Ivo... tako mi Bog pomogao.

IVO grubo: Šutite! Jeli: Jesi l' čula?

JELA drščući: Jesam...

IVO: Što veliš ti?

JELA: Lagala je.

IVO: Jelo!

JELA: Ivo!...

IVO bolno: Ako nije lagala?

KATA: A što nije...

IVO: Šutite, velim!... Jelo, ako nije lagala, ako je istinu rekla? Ti dršćeš... tebe je nečega strah!

JELA šuti.

IVO gradira: Jelo!... Jelo!... Primi je rukom za prsa.

JELA: Pusti me, Ivo; nisam kriva.

IVO: Jelo, govori istinu... Je l' Stanko tvoj dragi?

JELA jedva čujno: Nije.

IVO: A što je onda dolazio svaku noć ovamo?

KATA: A šta bi dolazio... nije dolazio...

IVO: Jelo, od koga je rakija?

JELA: Ne znam.

IVO poražen: Ne znaš, ... ti ne znaš?... Ao meni, ti ne znaš... dakle je od Stanka?

KATA: Nije, Bog me -

IVO spazi đerdan na vratu Jele: A đerdan?... Od koga je đerdan... i to ne znaš? Strga joj đerdan: I... taj... je... od... Stanka! Zarida, sruši se na stolac.

KATA: O, kuga ju ubila; kakvu nam je nesreću donijela!

IVO skoči, pograbi Jelu, zdvojan i bijesan: Zašto... zašto si to uradila, nesretnice... zašto si me ostavila?!

JELA: Nisam...

IVO gura je u prsa: Što nisi... što lažeš da nisi... Znam ja sad sve... Znam zašto te je strah spopao kad sam došao... znam zašto si htjela odmah otić iz sela... to, to mi je sve plaća za moju dobrotu...

KATA jarosna: A što je mučiš kad nije kriva!!

IVO zdvojan: Kriva je... znam ja da je kriva... eto, šuti... dršće... boji se... a, Bože, kriva je!...

JELA: Čuj, Ivo... čuj me...

IVO: Od koga je đerdan... govori, od koga je đerdan?

KATA: Ja sam joj ga kupila.

IVO: Jelo, od koga je đerdan?...

JELA: Dobila sam ga...

IVO: Od koga?

JELA: Pa to nije grijeh... od njega.

IVO izvan sebe: Nije grijeh... a volila si ga... ni to nije grijeh...?! Sruši je o pod, hoće da je tuče: Nesretnice!... Sve to nije grijeh?!

JELA odvažno: Pusti me, što me tučeš?!

IVO: Zašto si me prevarila?... Ubit ću te!

KATA: A joj, što radiš kad nije ništa kriva.

IVO izvan sebe: Kriva je!

KATA: Nije!

IVO još jače nego prije: Kriva je!

JELA skoči dva-tri koraka daleko od Ive, jedna i pakosna: Pa jesam... pa što ćeš mi?!

IVO užasnim krikom: Ao! Povuče iz njedara lički nož: Tako dakle?! Onda gini!... Poleti prema njoj, ona silnom brzinom uteče u komoricu lijevo i zabravi za sobom vrata. KATA je stala vikati i lamati rukama. Na zatvorenim vratima komorice sudari se IVO i zaustavi.

KATA lama rukama: Smiluj nam se, Bože!

IVO časak stoji blijed, porušen i nijemo se razgledava naokolo; onda, kao da se je rastvorila bol u srcu, proplače i klone do vrata: Isuse... a zašto?!

Pauza.

KATA stoji u najvećem strahu i drščući gleda časak Ivu, časak ponikne, onda opet pogleda na vrata, kao da bi rado otišla. Ne zna izvjesno što da počne. Na licu odigravaju se borba i strah... Napokon pođe lagano do ognjišta oko kojeg kao da nešto traži. Razmišlja časak i onda odlučno pođe prema vratima.

IVO spazivši da Kata polazi, skoči. Grubo: Kuda?!

KATA: Napolje.

IVO: Tu ćeš ostat!

KATA sažme ramenima, šuti.

IVO nakon stanke: Tako si ju čuvala - aj?

KATA: A što ću ja da ju čuvam; svaki je svoj gazda.

IVO bijesan: Al ti si joj mati!

KATA: Mari ko za to. Priženila se tebi, od onda je svoja.

IVO: Nije svoja, već je moja... morala bi biti samo moja, a ti ko mati, da si poštena, morala bi ju čuvati.

KATA: A ko će da ju čuva kada je mlada i vatrena...

IVO gorko: I poštena, kao što si ju ti naučila...

KATA: A što da nije - zgriješile su i druge!

IVO: To... to je tebi i njoj dosta; kad su druge zgriješile, onda vas dvije niste ništa krive...

Mogla je bit i ko Marta... pa ništa zla - je li?

KATA: Marta je djevojka.

IVO: Baš zato je bolja od nje. Najgora je žena koja učini preljub.

KATA: Bilo ti ostat doma.

IVO pograbi Katu: Uz nju?... Ostat uz nju?... To sad veliš kad si mi svu sreću pokopala... A što nijesi tako govorila onda kad je bilo poč u svijet?... Što si me onda gonila da idem... da radim i da te s njom spasem od bijede i nevolje... Aj?... Govori!... Što me nisi onda držala?...

KATA: Bili smo sirotinja.

IVO: Sirotinja?... A tu sirotinju trebao sam ja izdaleka hranit i odijevat, da se dotle drugi bolje može nauživat onoga što je moje?! Očajno: Prokleta ženo, zašto si pustila da mi drugi otme ono što sam najvolio na tom svijetu, što mi je bilo sunce i zora... Plače: ... ma baš sve...

KATA: Ko bi znao da će tako doći.

IVO očajan: S tim ste računale, u to ste se pouzdavale, nesretnice?!... Mislile ste da neću tako skoro doći, da ste slobodne, da me siromaka smijete varati?!... Dok sam bio tamo daleko, dotle ste se vi tuj utapali u rakiji onog lopova, dotle ste mi ispijali kap po kap moju sreću... O, u što si osijedjela, nesretnice, kad si tako bezdušno prodavala ono što nam je obojima bilo najveće blago!... Ti... ti sama si svemu kriva... ti si vabila onu ništariju, ti si se dala plaćati od njega... Plače: U što sam radio, u što sam se znojio za vas, kad ste mi pogazile srce... Plače.

KATA ga s užasom gleda.

Pauza.

IVO: Kakav mi je Božić! Lupa se u prsa: Uf, uf, uf, što sam te zavio u srce, zmijoj paklenska!... Pauza, onda s neopisivim bolom: A znao sam leći na sunce - o podnevu - i mislim sam prebivao ovdje... i grlio sam ju - moju Jelu... i mislio sam kako ću jednoć sav sretan k njoj... i onda je došlo ono... ono čvrsto... ono što mi je imalo donijeti sreću... O, joj, joj, kud ode moja sreća! Skoči, pograbi Katu: Kato! Znaš li kako mi je bilo?... Znaš li kako me je znoj oblio kad sam ono zatvorio oči, kad sam stisnuo zube... kad sam stavio ruku pod mašinu... da mi ju odnese... iskida... ridajući: a sve za nju!

KATA: Ivo, za ime božje, što to govoriš?...

IVO gorko: Trebalo je novaca... trebalo je oprati sirotinju... trebalo je natrag k Jeli kud me je srce vuklo... trebalo je živiti sretno i mirno, gorko se smije, pa makar i bez ruke!

KATA: A joj! a joj!

IVO kao sulud: Prokleti novac!... Proklete banke kojim sam htio kupiti svoju sreću! Istrga iz njedara buđelar, te ga na stolu prstima desne ruke grozničavo rastvori i izvadi banke: Proklete, proklete banke! Trga rukom i zubima banknote.

KATA s užasom: Ivo, Ivo, zaboga, što radiš?!

IVO nakesi joj zube: A što će mi novci kad sam izgubio život! Pokupi papire banknota, zgužva ih i baci u vatru na ognjištu.

KATA krikne: Isuse!

IVO smije se usiljeno, ali gorko i bulji u vatru.

Pauza. - Vani na vratima neko kuca.

KATA se zgrozi i pođe prema vratima.

IVO se dosjeti i prepriječi joj put. Pridušeno. To je on?

KATA: Možda.

IVO izvadi nož: Sad čini što ću ti reći, il ću te ubiti... Pitaj: tko je.

KATA jedva govori: Tko je?

STANKO izvana: Ja sam, kuma Kato, otvorite.

IVO: Idi, otvori, al ni riječi.

KATA drščujući: Ivo, smiluj se!

IVO: Idi!

KATA ide teškom mukom do vrata: Odmah ću otvoriti, Stanko.

IVO postavi se iza vrata tako da ga ulazeći ne može odmah vidjeti. U ruci drži nož.

KATA otvori vrata i odstupi.

STANKO uđe: Je l' gotova Jela?

IVO: Gotova je! Skoči na Stanka i udari ga nekoliko puta nožem u prsa.

STANKO krikne i sruši se.

KATA viče: Joj, joj! U pomoć!

IVO stoji nijem i gleda umirućeg Stanka, na licu mu igra neko divlje zadovoljstvo.

JELA na krik materin uleti i vidi što se zbilo: Stanko! Stanko! Poleti do Stanka.

IVO skoči pred nju i gurne je natrag.

JELA: Ubojice! Ubio si Stanka - ubij i mene. Baci se pred njega.

IVO gleda je časak, s najvećim prezirom: Gore... gore po te da ostaneš živa.

ZASTOR

Konac.

1907.

RJEČNIK

buđelar - kesa za novac; lisnica, novčanik

buklija - čutura, pljoska; vrč

frivolan (lat.) - isprazan, malovrijedan; lakomislen, nepristojan

jehtika (grč.) - sušica, tuberkuloza

lojtre (njem.) - dio seljačkih kola po uzdužnoj strani (ima oblik ljestava)

luknja (njem.) - rupa

mentovati (mađ.) - lišiti, osloboditi

notaruš (lat.) - bilježnik, notar

oka (tur.) - stara mjera za tekućinu, oko litre i pol

posoblje - pokućstvo, namještaj